reklam ve matbaa hizmetlerine ihtiyaç duyduğunuzda...

...ski ...yin!
altında
kalmayın!

MARMARA
REKLAM ve PAZARLAMA
LİMİTED ŞİRKETİ

2.Matbaacılar Sitesi ZC 4 Topkapı / İSTANBUL Tel/Faks: (212) 501 31 72 - 612 99 87 - 544 09 20

Arşiv Araştırmaları Dergisi / Turkish Journal of Archival Studies Sayı 3 • 2001

SAYI 3 YIL 2001 ISSN 1302-325X

Arşiv Araştırmaları Dergisi

Turkish Journal of Archival Studies

ReMaK

ARŞİV
Araştırmaları
Dergisi

Arşiv Araştırmaları Dergisi, yılda iki kez Nisan ve Ekim aylarında, arşivcilik ve belge-bilgi yönetimi ile ilgili her türlü konudaki özgün çalışmaları, kitap tanıtımlarını, okuyucu mektuplarını ve haberleri yayınlar. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir. Makalelerde Türkçe ve İngilizce özetler verilmelidir. Dergiye gönderilen yazılar yayınlanmadan önce yayın kurulu tarafından incelenir ve gerektiğinde yayın kurulu dışındaki uzmanların görüşlerine müracaat edilir. Yazılar IBM uyumlu makineler için Microsoft Word üzerinde yazılmış olmalı, 3.5" lik disketlerde ve basılı olarak Sorumlu Yazı İşleri Müdürü'ne gönderilmelidir. Yazılarda ifade edilen görüşler yazarların sorumluluğundadır.

Arşiv Araştırmaları Dergisi Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü'nün katkılarıyla Remak Belge-Bilgi Yönetim Danışmalığı Ltd. Şti. tarafından yayınlanmaktadır.

Sahibi: Remak Belge-Bilgi Yönetim Danışmanlığı adına Adnan Tan Mühürdar Cad. 54/5 80300 Kadıköy/İstanbul. Tel: (0216) 414 8895 Faks: (0216) 449 2076

Yazı İşleri Müdürü: Bilgin Aydın. Marmara Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Arşivcilik Bölümü 81040 Göztepe/İstanbul. Tel: (0216) 348 2195 dahili 143

Yayın ve Danışma Kurulu:

Prof. Dr. İsmail Erünsal, *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü*
Prof. Dr. Yusuf Tuna, *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü*
Prof. Dr. Ercan Öztemel, *Sakarya Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü*
Prof. Dr. Mustafa Akbulut, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kütüphanecilik Bölümü*
Doç. Dr. Hamza Kandur, *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü*
Doç. Dr. Oğuz İcimsoy, *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü*
Yard. Doç. Dr. Mesut Yalvaç, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Kütüphanecilik Bölümü*
Yard. Doç. Dr. Tuba Çavdar Karatepe, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Kütüphanecilik Bölümü*
Dr. Berat Bir Bayrak, *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü*
Tülin Aren, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arşivcilik Bölümü*

Arşiv Araştırmaları Dergisi
Turkish Journal of Archival Studies
Sayı/Number 3, 2001

İçindekiler/ Contents

Hamza Kandur	Sınır ötesi bilgi akışı ve ulusal bilgi politikaları	1
Ayşe Üstün	Bilgi kurumlarının eğitimde yeniden yapılanmadaki rolü	7
Berat Bırfın Bir	Halk kütüphaneciliğinde toplam kalite yönetimi modeli	17
Niyazi Çiçek	Cumhuriyet dönemi Türk arşivcilik tarihi ile ilgili belgeler: 1934 yılında Türkiye'deki arşiv kaynakları üzerine bir rapor	29
Talip Mert	Sicill-i ahval defterleri ve buna dair yayımlanan nizamnameler II : Osmanlı Devleti Sicill-i Ahval Dairesiyle Şubelerine Ait Yönetmelik	41
Patrick Cadell / Çev. Rıfat Günalan	Avrupa düzeyinde arşivler ve yönetim	53
Fahrettin Özdemirci – A.Oğuz İcimsoy	Bilginin Serüveni: "Dünü, Bugünü, Yarını" Uluslararası Sempozyumu, çerçevesinde düzenlenen ülkemizde arşiv eğitim-öğretiminin yapılandırılması ve beklentiler konulu tartışma platformu	61
Fahrettin Özdemirci– A.Oğuz İcimsoy	Ülkemizde arşiv eğitim-öğretiminin yapılandırılması ve beklentiler konulu workshop sunuşu	65
Fahrettin Özdemirci	A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde arşiv eğitim-öğretiminin kısa geçmişi ve yeri	69
Tülin Aren	Arşivciliğin gelişimi ve arşivci yetiştirilmesi	79
Mesut Yalvaç	Arşiv eğitim ve öğretiminde başarı	93
Ali Nihat Yazıcı	TRT Arşivi (TRT Arşiv 2000 Projesi)	103
Tahir Aydoğmuş	Arşivlerimiz ve arşiv eğitiminin önemi	111
Adnan Tüzen	Osmanlıca arşiv belgelerinin okunması ve tahlil edilmesinde karşılaşılan güçlükler ve çözüm yolları	113
Mehmet Torunlar	Arşivcilik eğitim sürecinde Devlet Arşivleri	117
A.Oğuz İcimsoy	Kapanış konuşması	125

ARŞİV Araştırmaları Dergisi

Turkish Journal of Archival Studies

Sayı 3
2001

ISSN 1302 – 325X

REMAK
Belge-Bilgi Yönetim

Arşiv Araştırmaları Dergisi Sayı 3 (Nisan 2001) 29-40

Cumhuriyet Dönemi Türk Arşivcilik Tarihi İle İlgili Belgeler: 1934 Yılında Türkiye'deki Arşiv Kaynakları Üzerine Bir Rapor

Niyazi ÇİÇEK*

Abstract

In this article a report presented to the Prime Minister's Office by the Ministry of National Education is examined. This report, written in 1934, discusses the condition and amount of archival material found, for the most part, in Istanbul, as well as in other Anatolian cities and towns. This information is especially important for the researcher studying the provincial archives and records. Although there is inbalanced information and an inadequacy of data in the report, It appears to be important, as it provides information about the history of Turkish records keeping in this period of the Turkish Republic

Özet

Bu makalede, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Başbakanlığa sunulan bir rapor incelenmektedir. 1934 yılında hazırlanan bu raporda İstanbul başta olmak üzere Anadolu'daki il ve ilçelerde bulunan arşivlik malzemenin miktarı ve sınırlı da olsa durumu hakkında bilgi verilmiştir. Öze likle taşra arşivleri ve buralarda bulunan malzemeyle ilgili sağladığı verilerle bu alandaki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmaktadır. Ortaya koyduğu bilgilerde eksiklik ve verilerde dengesizlik gözükse de rapor, Cumhuriyet dönemi Türk arşivcilik tarihiyle ilgili olarak bir döneme ışık tuttuğu için önem taşımaktadır.

Cumhuriyet Arşivi'nde araştırmaya açılan fonlarda ortaya çıkan yeni kaynaklar, birçok bilim sahasına ışık tuttuğu gibi arşivcilik alanına da katkıda bulunmakta, eksik bilgilerin giderilmesine ve çeşitli sorulara cevap bulunmasına imkan vermektedir. Bu kaynaklar arasında bulunan yazışma, rapor ve kararname gibi birçok belge, gerek arşivcilik geleneğimizin Cumhuriyet dönemindeki kurumsallaşması aşamalarını, ge-

* Araş. Gör. Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü.

rekse farklı tarihlerde Türkiye'deki arşivlik malzemenin durumunu açıklığa kavuşturmaktadır. Özellikle Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Kataloğu'nu taramamız esnasında, yakın arşivcilik tarihimize kaynak teşkil edecek olan Başbakanlıkla Bakanlıklar arasında yazışmalar[1] yapıldığı ve farklı kurumlarda da raporlar[2] hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca, bu belgelerin üretildiği yıllarda yayınlanmış bilimsel yazılar da gözden uzak tutulamaz.[3] İşte bu ilmi ve idari kaynaklar, milli arşiv teşkilatının kurulmasına zemin hazırlayan önemli faktörlerden birkaçını oluşturmaktadır. Ayrıca bunlar gerek Türkiye'deki arşiv çalışmalarını, gerekse Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet yönetimine devredilen arşiv kaynaklarının belirli yıllardaki durumunu bizlere bildirmektedir. Bu yazıya konu olan belge de Milli Eğitim Bakanlığı, Müzeler Dairesi tarafından 1934 yılı itibari ile şehir ve kasabalardaki mevcut arşivlik malzemenin[4] miktarını ve hangi şartlarda bulunduğunu aydınlığa kavuşturmak için hazırlanıp, Başbakanlığa gönderilen bir müzekkeredir[5]. Bu müzekkereye ek olarak bir de harita hazırlanmıştır. Belgenin bütünlüğünü sağlamak için, harita bu makalenin sonunda verilmiştir. İ. Binark'ın yayınlamış olduğu birkaç eserde ve "Türk Arşivlerinin Kısa Tarihçesi ..." adlı kitabında belgeyle ilgili olarak kısa da olsa bir bilgi notu mevcuttur.[6] Bu bilgi notu da arşivlerle alakalı bu müzekkere ve diğer birkaç rapora dayalı olarak, bakanlar kurulundan çıkan kararname metninin yayınlanması sebebiyle verilmiştir. Her ne kadar eserde, kararnamenin çıkmasına bir şekilde gerekçe oluşturan bu belgeden söz edilmekteyse de, belgenin orijinal nüshasıyla karşılaştırıldığında içerikle ilgili yeterli bilginin verilmemiş olduğu görülmüştür. Bu nedenle arşiv kaynakları bakımından belirli bir döneme ışık tutacağı, taşra arşivleri ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün ilk nüvesini oluşturan çalışmalar hakkında ip uçları vereceği kanaatiyle, belgeden edinilen bilgiler bu makalede değerlendirilmiştir.

---

1 Maliye Bakanlığı'nın Başbakanlığa gönderdiği "Memleketimizde bir arşiv müessesesinin teşkiline dair" 37/1091 sayı ve 27.12.1934 tarihli yazısı, (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Kataloğu* (1924-1949) no. 505, s.2); "Ankara'da bir arşiv idaresinin kurulması hakkında" 2/1849 sayı ve 10.01.1935 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı, (*aynı yer*, s.3), (Cumhuriyet Arşivi ve Katalog bundan sonraki dipnotlarda "BCA" ve "BÖKMK" kısaltmalarıyla geçecektir).

2 Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin Başbakanlığa sunduğu Muallim Cevdet tarafından hazırlanmış olan "Türk arşivlerinin umumi vaziyeti" adlı, 844 sayı ve 06.09.1934 tarihli rapor, (*aynı yer*, s. 11-17). Bu rapor, Osman Ergin tarafından derlenen Muallim Cevdet'in hayatı ve eserleriyle ilgili kitapta, ilk kısmı eksik olarak yayınlanmıştır, (*Muallim Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi*, İstanbul: İstanbul Belediyesi, 1937, s. 127-132)

3 Lajos Fekete. *Arşiv Meseleleri*, Çev. Tayyip Gökbilgin, Ankara, 1939, (Eserin "Türk Arşiv İşleri" başlığını taşıyan bölümünde Türkiye Cumhuriyeti döneminde tarihi evrakın 1930'lu yıllardaki durumunu yansıtan bilgiler mevcuttur.); Kitabın bu bölümü, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı Fekete'yle alakalı kitapta da verilmiştir (*Macar Asıllı Türk Tarihçisi ve Arşivist Lajos Fekete'nin Arşivlerimizdeki Yeri*, Ankara: DAGM, CADB, 1994 s.65-92)

4 Müzekkerede, her hangi bir ayıklama ve imha yapılmaksızın, önceki devirlerden Cumhuriyet dönemine intikal etmiş arşiv malzemesi olabilecek tüm yazılı kayıtlar için, pek de arşivcilik terminolojisine uygun olmayan *tarihi evrak* ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadenin yerine, belgenin içeriğinde taşıdığı anlamı yükleneceği ve arşivcilik literatürüne de girmiş olduğu için *arşivlik malzeme* terimi kullanılacaktır (İsmet Binark, *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*, Ankara: CADB, 1980, s. 8)

5 Maarif Vekaleti Müzeler Dairesi'nin Başbakanlığa gönderdiği 920/6 sayı ve 16.12.1984 tarihli yazısı, (BCA, *BÖKMK*, s. 6-9)

6 İsmet Binark, *Türk Arşivlerinin Kısa Tarihçesi ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Faaliyetleri*, Ankara: DAGM, 1994, s.82.

Müzekkere, içeriği itibariyle kurumlar arası bir yazışmadan çok bir rapor mahiyetindedir. Her ne kadar bir başlık ve rapor numarası taşımasa da belge form özellikleri sebebiyle rapor biçiminde düzenlenmiştir. Özellikle Türkiye'de bir arşiv idaresinin kurulması gerektiği hususunda temel gerekçeleri açıklamakta ve ülkedeki mevcut arşivlik belge potansiyelini sayısal verilerle ortaya koymaktadır. Raporu yapı ve içerik olarak başlıca üç bölüme ayırmak mümkündür: İlk bölümü, il ve ilçelerden gelen bilgilerle değerlendirmelerin yapıldığı, görüşlerin ifade edildiği metin kısmı teşkil etmektedir. Birinci bölüme sağladığı sayısal verilerle alt yapı oluşturan ikinci bölümde, il ve ilçeler alfabetik olarak sıralanarak buralarda bulunan evrak miktarının verildiği liste bulunmaktadır. Son kısım ise bu kaynakların bulunduğu yerleri gösteren haritaya ayrılmıştır. Harita rapordan ayrı olarak "A3" ebadında kağıt üzerine el ile çizilmiş, verileri daha belirgin halde ifade etmek için de çeşitli şekiller kullanılmıştır.

Bakanlık raporu hazırlamak için il ve ilçelerdeki mülki amirlere birer tamim göndererek, sorumlulukları altında bulunan yerlerde mevcut arşivlik belgelerin tesbitinin yapılıp sonucun bildirilmesini istemiştir. Bu emir üzerine vali ve kaymakamlar, metre, sandık ve kilogram gibi pek de sağlıklı sonuçlar vermeyecek ölçüler kullanmak suretiyle, mevcut evrakın genel durumunu ve miktarını bakanlığa yazıyla bildirmiştir. Bu yazılar neticesinde derlenen bilgiler de bir rapor halinde başbakanlığa sunulmuştur.

Bakan imzasıyla çıkan bu raporda arşivlik malzemenin miktarı yanında ne şartlarda bulunduğu da ifade edilmiştir. İstanbul başta olmak üzere, taşradaki birçok il ve ilçede ne kadar malzemenin var olduğu ve bunların yangın, sel vb. etmenlerle imha olup olmadığını da bu raporda görmemiz mümkündür. Raporun hazırlanmasında valiliklerin yanı sıra ad verilmeksizin diğer Bakanlıklardan da istifade edildiği bildirilmektedir[7].

Raporun giriş kısmında Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde halen 2.000 (iki bin) ton'dan daha fazla arşivlik malzemenin varlığından bahsedilmiştir. Ayrıca, bu malzemenin yıllar geçtikçe yanma, çürüme, çalınma ve dağılma suretiyle tükenmekte olduğu ve mevcut teşkilatın da bu işin üstesinden gelecek yeterlilikte olmadığı belirtilmiştir. Bu tesbitlere bağlı olarak belirlenen görüşler ise şu şekildedir:

a) Bir kanunla; birçok bakanlık ve daireler arasında paylaşılan tarihi evrakı ve 30 sene ömrünü doldurunca tarihe mal olacak olan evrakı birleştirme ve düzeltme işiyle uğraşacak bir Devlet Arşiv İdaresi gereklidir. Bu idare ya doğrudan doğruya Başbakanlığa veya birçok ülkede olduğu gibi Maarif Vekaletine bağlı olmalıdır.
b) Asri bir devlet arşivi, büyük bir saray (bina) ve onun içinde mütehassıs bir bilim yığınağı, basımevi, ciltevi, fotoğraf atölyesi, hususi müze kısmı, çalışma salonu, müracaat yeri akla gelir. Depo kısmıyla çalışma kısmının ayrı olması ilk şarttır. Arşivler üniversite şehirlerinde olduğuna göre böyle bir yapının İstanbul'da aranması ya da Ankara'da yapılması gerekmektedir.

---

7 BCA, *BÖKMK*, No.505, s.7.

c) Eski siyakat, divani yazılarını okuyan ve tarih kültürü olan değerli bilginlerimiz varsa da modern arşivcilik tekniklerine yeterli derecede vakıf olamadıklarından, çalışmalar istenilen düzeyde değildir. Hukuk Fakültesi yahut Üniversite tarih Bölümü mezunu gençlerden birkaç kişinin iki sene müddetle Peşte, Viyana, Dresden, Gand'deki arşivlerde çalışmaları faydalı olacaktır.

d) Bina bulunduktan sonra içerisini asri arşive elverişli surette kurmak için hiç olmazsa başlangıçta 100.000 lira ayırmak gerekmektedir.[8]

Bu görüşlerin ardından il ve ilçelerdeki arşivlik malzemeyi gösteren liste verilmiştir. Bu listede, daktilo yazısından kaynaklanan harf hataları ve satır hizalarında da kaymalar mevcuttur. Yanlış anlamalara sebep olmaması için gerekli düzeltmeler yapılıp, belgenin orijinalliğini bozmadan, liste tablo biçiminde yeniden düzenlenerek, yazımızın sonunda sunulmaktadır.

Liste ve haritada Türkiye'deki tüm il ve ilçelerin verilmediği görülmüştür. Mesela Ağrı, Artvin, Aydın, Bitlis, Eskişehir, Giresun, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tekirdağ, Uşak ve Zonguldak gibi şehirler yoktur. Oysa bu yerler, raporun hazırlandığı tarihte, gerek belgenin orjinal haritasında ve gerekse o dönemdeki Türkiye haritasında il olarak gösterilmektedir. Diğer taraftan, listede verilen bazı il ve ilçelerde de arşivlik malzemenin bulunduğu haneye soru işareti konulmuştur. Bu işaretin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda ise bir açıklama yapılmamıştır. Başka bir deyişle, bu yerlere gönderilen tamime cevap alınamadığı, yoksa arşivlik malzeme tesbiti yapılamadığı ya da hiç bulunmadığı gibi bir durumun mu anlaşılması gerektiği hususu belirsizdir.

Listede dikkat çekici bir nokta da il yazılmasına rağmen bazı yerlerde soru işareti konularak bilgi verilmemiş olduğu, buna karşılık o ile bağlı ilçelerdeki malzeme hakkında verilerin bulunduğudur. Bu duruma örnek olarak, Konya ve Tekirdağ gösterilebilir. Bu illerde merkezle ilgili herhangi bir bilgi bulunmazken, Konya'nın ilçesi Akşehir'de 4.000 kg Tekirdağ'ın ilçeleri Saray'da 1.000 kg Malkara'da ise 250 kg arşivlik malzemenin bulunduğu belirtilmiştir. Oysa Konya gibi Selçuklu Devletine başkentlik yapmış, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise önemli ticaret ve kültür merkezlerinden biri olmuş bir şehirde arşivlik malzemenin bulunmaması biçiminde bir görüş pek de tutarlı değildir. Aynı şekilde iller yazılıp, ilçelerin verilmediği veya sadece bir ya da birkaçının verilmiş olması gibi tersi durum da söz konusudur.

Soru işareti konulması ve ilin yazılıp bilginin bulunmaması gibi eksikliklerle birlikte verilen bilgilerin bir kısmının da il ve ilçelere göre dengesizlik göstermesi belgeyi incelerken göz önünde bulundurulması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Gaziantep merkezde 350 kg malzeme bulunurken, ilçesi Kilis'de bu oran 2000 kg'dır. Aynı şekilde Kayseri merkezde 400 kg iken Ürgüp'de 1296 kg: Trabzon'da 3.500 kg Of'da 8.000 kg: Bursa'da 1.296 kg Kemalpaşa'da 4.500 kg: Çorum'da 200 kg Osmancık'da 1.000 kg: Denizli'de 650 kg. Tavas'da 1.600 kg ve Sarayköy'de ise 3.800 kg arşivlik malzeme bulunmaktadır. Gerek nüfus yoğunluğu, gerekse kurum ve bürokratik işlemlerin çokluğu sebebiyle illerde, kendilerine bağlı

8 *aynı yer.*

olan ilçelere göre daha fazla malzemenin bulunması gerektiği düşünülebilir. Ancak belge ve listeden bu orantısızlığı açıklığa kavuşturacak bir ipucu tesbit edilememiştir.

Bilgilerde yetersizlik, verilerde de dengesizlik gözükse de belgeyle birlikte ortaya çıkan bir gerçek var ki, o da taşrada bulunan arşivlik malzeme ve bunların durumudur. Mevcut listede ortaya konulan bilgilere göre İstanbul kadar olmasa da çoğu Anadolu şehrinde de değerlendirilmesi gereken çok miktarda malzeme vardır. Şüphesiz bu malzeme, bulundukları bölge ve şehrin sosyal, ekonomik ve kültür yaşantısını günümüze taşımak adına tarihçiler için önemli olduğu kadar üretildikleri ortam, bürokratik yapı ve fonksiyonlar açısından da arşivcilik disiplininin ilgi sahasına girmektedir. Ayrıca açıklığa kavuşturulması gereken bir konu da hem bu arşivlik malzemeyi meydana getiren evrak türlerinin neler olduğu, hem de bu türlerden oluşmuş çeşitli kurum, birim ve vilayet arşivlerinin akıbeti hususudur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde merkezde bulunan hazine-i evrakın dışında taşrada da arşivlerin bulunduğu bilinmektedir. Bu arşivleri, bulundukları yere ve üretildikleri fonksiyona göre vilayet, vakıf idaresi, tapu kadastro, müftülük ve maarif arşivi biçiminde gruplamak mümkündür.[9] Özellikle her vilayette tabii olarak oluşan vilayet arşivlerinin bulunduğu, eyalet meclisi kararlarının ve İstanbul'dan gelen emirlerin kayıtlarının tutulduğu defterler, rûzname ve muhasebe defterleri, tapu ve tahrir kayıtları, vergi ve defteri hakaniler gibi daha birçok belgenin bu arşivlerde muhafaza edildiği bilinmektedir.[10]

Taşrada bulunan arşivleri bu andığımız malzeme oluşturmakla birlikte, incelediğimiz belgede ifade edilen evrak potansiyelinin niteliği konusunda herhangi bir bilgi söz konusu değildir. Diğer bir deyişle, iki bin tonu aştığı ifade edilen bu arşivlik malzemenin ne kadarı defter, belge, sicil, nüfus ve tapu kaydı ya da vilayetin kendi evrakı, ne kadarı şer'iye sicili veya maarif, vakıf ve tekke kayıtlarından oluştuğu anlaşılamamaktadır.

Belgede, mevcut evrakın türleriyle ilgili bir bilgi verilmemişse de sağladığı verilerle belirli bir dönemin arşiv kaynaklarının miktarının ve bulunduğu yerlerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu saptamadan sonra gerçekleştirilmesi gereken, 1934'de özellikle İstanbul dışındaki çeşitli illerde bulunan arşivlik malzemenin bugünkü durumunu ortaya koymaktır. Böylece bu malzemenin gerçekte ne kadarının yok olduğu veya Osmanlı ya da Cumhuriyet Arşivi gibi ilgili bir yere ya da bir araştırma merkezine devredilip devredilmediği de ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu evrakın, ilk olarak 1934 yılında çıkan "Resmi Evrak ve Defterlerin Lüzumsuz Olanlarının Yok Edilme Tarzı Hakkında Nizamname"[11] ve buna bağlı olarak çıkarılan kararname[12] marifetiyle imha edilip edilmedikleri hususu da belirsizdir.

---

9 Yusuf Küçükdağ, "Mahalli Arşivlerin Kurulması", *I.Milli Arşiv Şurası (20-21 Nisan 1998, Ankara)*, DAGM, 1998, s. 226-228.

10 *aynı yer*, s. 228; Taşra arşivleriyle alakalı ayr. bkz. Ali Osman Çınar, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'tan Sonra Kurulan Taşra Arşivleri", *aynı şura*, s.257-294.

11 *Resmi Gazete*, 4 Teşrinievvel 1934, sayı: 2820.

12 "Resmi dairelerde lüzumsuz kağıtların ne suretle yok edileceğine dair olan 1282 sayılı nizamnamenin tefsirine dair kararname", No. 2/1863, *Resmi Gazete* 26 Kanunusani 1935, sayı: 2913.

Bazı kaynaklarda bu arşivlik malzemenin, güncelliğini yitirmiş olan Cumhuriyet dönemi evrakıyla birlikte herhangi bir değerlendirme ve ayıklama yapılmaksızın SEKA'ya gönderilmiş olabileceği görüşü vardır. Özellikle 1980'li yıllarda gerek devletin kağıt ihtiyacını karşılamak, gerekse ait olduğu kurum binalarında hem yeni boş alanlar açmak, hem de gelir temin etmek amacıyla böyle bir yola gidildiği ifade edilmektedir.[13] Bu görüşlerin belirtildiği ve dipnotta bibliyografik künyesi bulunan kaynakta bu hususla alakalı olarak, özellikle Konya Vilayet Arşiviyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ancak bu bilgilerin şahıslardan edinilen şifahi bilgiler olduğu da ayrıca belirtilmektedir.[14] Gerçekten böyle bir vaka yaşanmış ise mutlaka resmi bir kaydının bulunması, bir emir veya genelge marifetiyle gerçekleştirilmiş olması gerekir diye düşünülmektedir. Bu sebeple Cumhuriyet Arşivi'ndeki çalışmalar sırasında bilgileri olabilir kanaatiyle ilgililerle temasa geçilmiş ancak, Vilayet Arşivlerinin hurda kağıt kabul edilip SEKA'ya gönderilmesiyle alakalı bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır. Aynı şekilde, Başbakanlığın çıkarmış olduğu genelgeleri yayınlayan Personel ve Prensipleri Genel Müdürlüğü'nde yapılan görüşmelerde de böyle bir genelgenin veya bir resmi yazının izine rastlanmamıştır. Arşivcilik tarihimizde oldukça önemli bir yer tutacak olan bu olayla alakalı birçok husus hala şifahi bilgilerden öteye gidememektedir. Diğer taraftan, bu şekilde bir tesbit yapıp, tüm il ve ilçelerdeki mevcut arşiv kaynakları hakkında bir genellemeye gitmek de bilimsel kriterlere uygun değildir. Takdir edileceği gibi böyle bir genellemenin yapılabilmesi için il ve ilçelerin tek tek yeniden değerlendirilerek, araştırmaların yapılması gerekir.

Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olması ve ilk arşiv teşkilatının İstanbul'da kurulması sebebiyle arşivlik malzemenin de burada yoğunlaştığı bir gerçek olmasına rağmen İstanbul dışında da yatsınamayacak ölçüde evrakın olduğu anlaşılmaktadır. İncelediğimiz bu belgeye göre yalnızca illerde değil ilçelerde de oldukça fazla arşivlik malzemeye rastlanmaktadır. Ancak taşradaki bu evrakın bugünkü durumu bilinmemekte ve bu konuda çalışanların konuyu en azından il ya da ilçe düzeyinde aydınlatmaları beklenmektedir.

Arşivlik malzemenin bulunduğu şehirler ve miktarı

Vilayeti		*Metre*	*Kilogram*		Metre	Kilogram
Ankara	Merkez[15]	?	101.000			101.000
Aydın	Çine	3				
					3	
Amasya	Merkez	41				
	Merzifon	7,5				
	Hacıköy	10				

13 Küçükdağ, *aynı eser*, s.228.

14 *aynı yer*, s.235.

15 Eski Adliye Meslek Okulu'nun olduğu binada bulunmaktadır.

Vilayeti		*Metre*	*Kilogram*		Metre	Kilogram
					58,5	
Afyon	Merkez	?				
	Bolvadin	?				
	Sandıklı	?				
Antalya	Merkez		1.000			
						1.000
Balıkesir	Merkez		3.000			
						3.000
Burdur	Merkez		160			
						160
Bursa	Merkez		1296			
	Gemlik		?			
	İnegöl		40			
	Kemal Paşa		4.500			
						5.836
Bolu	Merkez		1.800			
						1.800
Çanakkale	Merkez		10			
						10
Çankırı	Merkez		340			
						340
Çorum	Merkez		200			
	Mecitözü		100			
	Osmancık		1.000			
	İskilip		?			
						1.300
Denizli	Merkez		650			
	Buldan		344			
	Tavas		1.600			
	Sarayköy		3.800			
						6.394
Diyarbakır	Merkez		?			
Elaziz	Merkez		99.000			
						99.000

Vilayeti		*Metre*	*Kilogram*		Metre	Kilogram
Erzincan	Merkez		20			
						20
Edirne	Merkez		4.000			
	Uzunköprü		1.500			
						5.500
Gaziantep	Merkez		350			
	Kilis		2.000			
						2.350
İçel	Tarsus		100			
	Silifke		?			
	Anamur		100			
						200
İzmir	Merkez		68.600			
	Ödemiş		4.000			
	Bayındır		150			
	Seferihisar		35			
	Foça		30			
	Tire		335			
						73.150
Isparta	Merkez		3.000			
						3.000
Istanbul	Mülga Meşihat		51:500			
	Bayezit Mahzeni		?			
	Sultan Ahmet Mahzeni		?			
	Ayasofya			300 sandık		
	Defterhane		?			
	Darphane		?			
	Tophane Kışlası		305.000			
	Sirkeci Deposu		400.000			
	Askeri Matbaa		50.000			
	İbrahim Paşa Konağı		500.000			
	Eski Tersane Anbarı		212.000			
	Deniz Evrak Mahzeni		?			
						1.518.500

Vilayeti		*Metre*	*Kilogram*		Metre	Kilogram
Kayseri	Merkez		400			
	Ürgüp		1.450			
						1.850
Kütahya	Merkez		1.000			
	Tavşanlı		1.500			
	Gediz			Yan-mıştır		
	Emet		?			
	Simav		100			
						2.600
Kastamonu	Merkez		15.000			
						15.000
Kocaeli	İzmit		5.000			
	Kandıra		?			
	Adapazarı		?			
						5.000
Kırşehir	Merkez		5.000			
	Mucur		600			
	Avanos		1.000			
	Çiçeklidağ		500			
						7.100
Konya	Merkez		?			
	Akşehir		4.000[16]			
						4.000
Maraş	Merkez		2.000			
	Andrin		105			
						2.150
Manisa	Merkez		1.000			
	Demirci		10.600			
	Kırkağaç		90			
	Akhisar		600			
						12.290
Muğla	Merkez		5.000			
	Bodrum		4.000			
	Milas		3.000			

16 1885 yılında çıkan yangından sonraki durum.

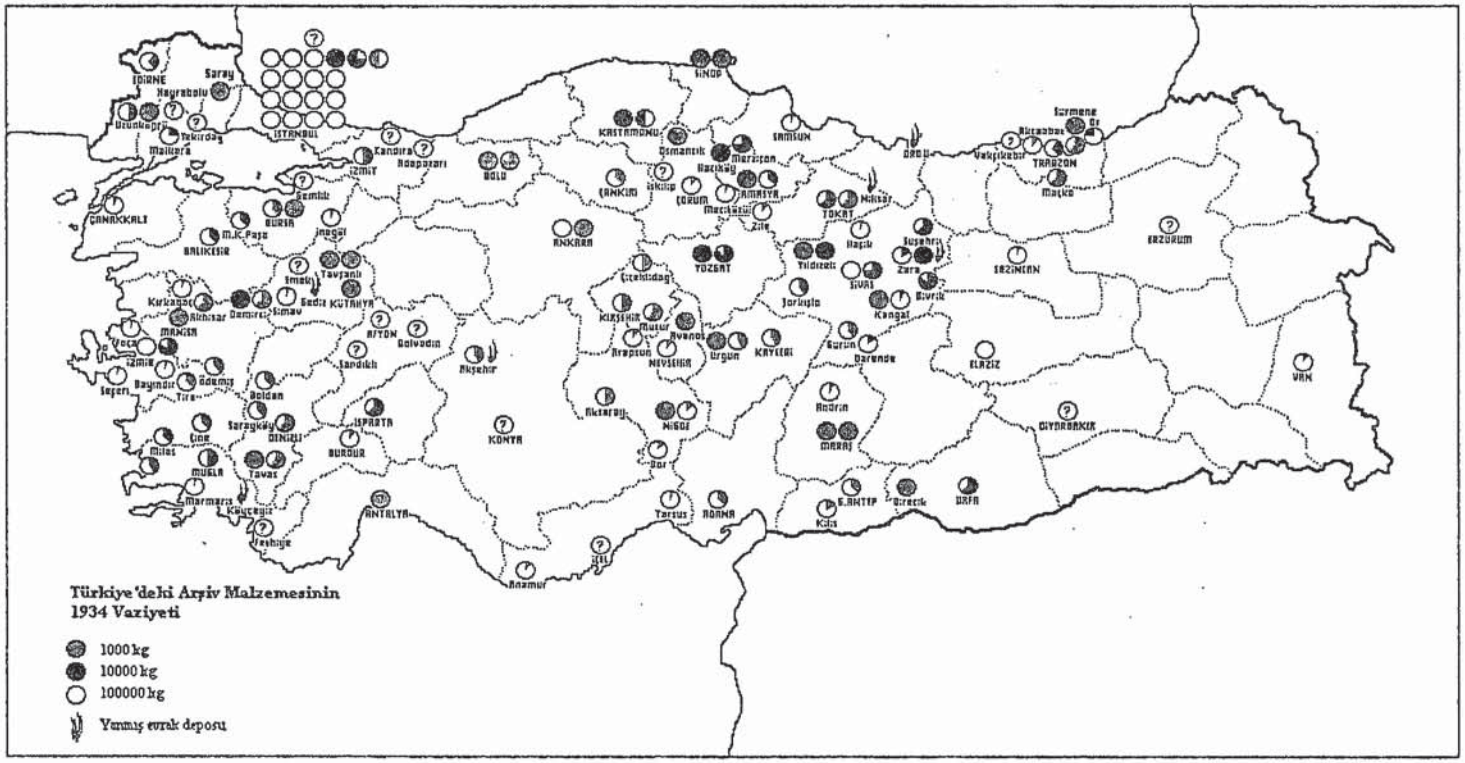
Vilayeti		*Metre*	*Kilogram*		Metre	Kilogram
	Marmaris		60			
	Fethiye		?			
	Köyceğiz			Yan-mıştır		
						12.060
Niğde	Merkez		1.200			
	Nevşehir		200			
	Bor		200			
	Aksaray		500			
	Arapsun		400			
						2.500
Ordu	Merkez			Yan-mıştır		
Seyhan	Merkez		300			
						300
Samsun	Merkez		100			
						100
Sinop	Merkez		1.500			
						1.500
Sivas	Merkez		77.935			
	Kangal		1.100			
	Koyulhisar[17]			Yan-mıştır		
	Suşehri		6.274			
	Zara[18]		12.020			
	Darende		2.050			
	Gürün		3.980			
	Yıldızeli		11.060			
	Şarkışla		425			
	Divrik		7.950			
						132.867
Tekirdağ	Merkez		?			
	Hayrabolu		?			
	Saray		1.000			

17 1932 yılında çıkan bir yangın neticesinde bütün evrak yanmıştır.

18 Bir defa yangın geçirmiştir.

Vilayeti		*Metre*	*Kilogram*		Metre	Kilogram
	Malkara		250			
						1.250
Trabzon	Merkez		3.300			
	Vakfıkebir		?			
	Sürmene		1.600			
	Of		8.000			
	Akçaabat		200			
	Maçka		600			
						13.700
Tokat	Merkez[19]		3.600			
	Zile		200			
	Niksar			Yan-mıştır		
						3.800
Urfa	Merkez		6.000			
	Birecik		1.054			
						7.054
Van	Merkez		150			
						150
Yozgat	Merkez		12.000			
						12.000
Toplam					61.5 m	2.041.449 kg.

19 Merkez Ali Paşa Camii'nde bulunan evraktır.

Türkiye'deki Arşiv Malzemesinin
1934 Vaziyeti
1000 kg
10000 kg
100000 kg
Yanmış evrak deposu
İSTANBUL
İZMİR
ANKARA
KONYA
ANTALYA
ERZURUM
DİYARBAKIR
TRABZON
SAMSUN
SİNOP
VAN